

Asia: VN/14657/2025

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annetun lain 2 ja 3 §:n muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

1 LAUSUNTOPYYNTÖ

Sosiaali- ja terveysministeriö on pyytänyt oikeusasiamiehen lausuntoa luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annetun lain 2 ja 3 §:ien muuttamisesta. Esitysluonnoksessa ehdotetaan, että kotihoidon tuen maksamisen edellytykseksi säädettäisiin kolmen vuoden asumisaikavaatimus perheen molemmille vanhemmille. Tällä tavoitellaan hiljattain maahan tulleiden pienten lasten vanhempien nykyistä nopeampaa kotoutumista sekä lasten yhteiskuntaan integroitumista ja kotimaisen kielen oppimista. Lakia sovellettaisiin vain tilanteisiin, joissa muutto Suomeen on tapahtunut lakiuudistuksen voimaantulon jälkeen.

Esitysluonnoksen mukaan ajatuksena on, että ilman kotihoidon tukea jäävä vanhempi hakeutuisi ainakin useimmiten työttömäksi työnhakijaksi. Esitetyllä muutoksella on siten yhteys myös vireillä olevaan toimeentulotukilain uudistukseen, jonka 2 b §:ssä ehdotetaan, että välttääkseen toimeentulotuen perusosan alentamiselta hakijan tulisi aina hakea sellaista ensisijaista etuutta, johon hän on elämäntilanteensa ja olosuhteidensa perusteella oikeutettu.

2 LAUSUNTO

Totean, että lakiesityksen tavoitteet kotoutumisen tukemisesta, työllistymisestä ja kielen oppimisesta ovat lähtökohtaisesti kannatettavia. Huomioni kiinnittyy myös siihen, että esitysehdotuksen valmistelussa on hyödynnetty tutkimustietoa ja ehdotuksessa on lisäksi tarkasteltu esitettävälle sääntelylle vaihtoehtoisia malleja. Myös vaikutusarvioita, erityisesti taloudellisia, on tehty, vaikka niihin sisältyykin paljon oletuksia ja epävarmuutta.

Lakiehdotusta on tarkasteltu myös perus- ja ihmisoikeusnäkökulmasta, ennen kaikkea perustuslain 19 §:n 3 momentin (lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu), 16 §:n (sivistykselliset oikeudet) ja 6 §:n (yhdenvertaisuus) sekä YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 28 artiklan (lapsen oikeus saada

opetusta) valossa. Hallitus katsoo, että esitysluonnos voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä, mutta pitää suotavana, että siitä pyydetään perustuslakivaliokunnan lausunto.

Sinänsä kannatettavista tavoitteista huolimatta esitysluonnos on selkeä muutos suomalaisen perhepolitiikan periaatteisiin. Kotihoidon tuki on tähän asti ollut universaali perhe-etuus. Nyt sen saamista ehdotetaan rajoitettavaksi maassaolon pituuden perusteella – olkoonkin, että rajoituksen tavoite on vahvistaa naisten taloudellista asemaa ja työmarkkinatulemia sekä lasten yhteiskuntaan integroitumista.

Käytännössä esitysluonnos rajaa ennen kaikkea maahanmuuttajien vapautta valita pienten lasten hoidon järjestäminen. Koska molempien vanhempien tulee täyttää asumisaikavaatimus, koskee esitysluonnos myös perheitä, joissa toinen puoliso on asunut Suomessa pitkään tai koko ikänsä.

Lisäksi vaikutukset koskevat korostuneesti naisia, sillä kuten esitysluonnoksessakin todetaan, merkittävä enemmistö kotihoidon tuen saajista on naisia. Vaikka esitysluonnoksessa onkin erikseen käsitelty sen vaikutuksia yhdenvertaisuuden, sukupuolten tasa-arvon ja osin myös lasten oikeuksien näkökulmasta ja tuotu esiin perustuslakivaliokunnan asiaan liittyviä kannanottoja, katson hallituksen tavoin, että näiltä osin asiassa olisi syytä pyytää perustuslakivaliokunnan lausunto.

Käytännössä esitys koskee myös hyvin pieniä, alle kolmevuotiaita lapsia, joiden oikeuksien toteutumiseen julkisen vallan tulisi kiinnittää erityistä huomiota (YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti no 7 [2005], kohta 13). Sanottu koskee myös lainsäätäjää. Totean siksi seuraavaa.

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 3.1 artiklan mukaan kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Lapsen oikeuksien sopimusta valvova YK:n lapsen oikeuksien komitea on toistuvasti pitänyt esillä varhaiskasvatuksen tärkeyttä lapselle (yleiskommentti no 7, kohta 28 ja 30) ja korostanut erityisesti haavoittuvassa tilanteessa olevien lasten pääsyä varhaiskasvatuksen pariin (yleiskommentti no 7, kohta 24: ks. myös Suomea koskevat valvontapäätelmät CRC/C/FIN/CO/4 ja CRC/C/FIN/CO/5–6). Myös voimassa olevan varhaiskasvatuslaissa lähtökohdaksi on otettu lapsen oikeus varhaiskasvatukseen (1 §).

Samaan aikaan sekä lapsen oikeuksien sopimuksen (3.2 ja 27.3 art.) että kansallisen lainsäädännön (perustuslaki 19 § 3 mom.; laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 4 §) lähtökohta on, että ensisijaisesti lapsen edusta ja hyvinvoinnista vastaavat vanhemmat, ja julkisen vallan tehtävä on tukea vanhempia lapsen hyvinvoinnin turvaamisessa. Käytännössä on kyse siitä, että lapsen vanhempi tuntee lähtökohtaisesti lapsen parhaiten ja osaa siksi arvioida muun muassa lapsen varhaiskasvatuksen tarpeen tai sinne siirtymisen ajankohdan lapsen etua ja hyvinvointia tukevalla tavalla. Nyt ehdotetussa sääntelyssä tähän vanhemman oikeuteen puututaan niiden perheiden osalta, jotka eivät täytä asumisaikaedellytystä. Valittu ratkaisu voi tältä osin vaikuttaa suoraan lapsen edun lapsikohtaiseen ja yksilölliseen toteutumiseen.

Suhtaudun myös jossain määrin epäillen siihen, kuinka menestyksekkäästi voidaan pakottavan lainsäädännön keinoin vaikuttaa lapsen hoivaan ja kasvatukseen liittyviin asioihin, jotka ovat voimakkaasti paitsi aikaan ja paikkaan, myös kulttuuriin sidottuja.

Esitysluonnoksessa onkin tunnistettu se, etteivät kohdeperheet sääntelystä huolimatta välttämättä vie lasta varhaiskasvatukseen vaan päättävät hoitaa lapsen kotona. Esitysluonnoksessa on arvioitu, että näin toimisi noin puolet kohderyhmästä. Kotihoidon tuen puuttumisella voi tällöin olla merkittävä vaikutus näiden perheiden tulotasoon ja sitä kautta lapsen hyvinvointiin. Näkemykseni

mukaan ehdotus voikin toteutuessaan entisestään kasvattaa kuilua jo alun perin taloudellisesti vaikeassa tilanteessa olevien ja muun väestön välillä.

Esitysluonnoksen tavoitteet huomioon ottaen jatkovalmistelussa olisikin syytä kiinnittää yksityiskohtaisemmin huomiota siihen, miten turvataan kotiin ilman kotihoidon tukea jäävien vanhempien tavoittaminen ja heidän kotoutumistaan tukevat palvelut.

Pidän ongelmallisena tilannetta, jossa kotihoidon tuki poistetaan asumisaikavaatimuksen perusteella, mutta tavoitteet jäävät toteutumatta eli lapset eivät saa varhaiskasvatusta eikä vanhempi kotoutumispalveluita. Tämän huomioon ottaminen on erityisen tärkeää nyt, kun lapsiin ja lapsiperheisiin kohdistuvia leikkauksia on tehty hallituskaudella useita. Kuten perustuslakivaliokunta on lausunnoissaan (PeVL 11/2015 vp, PeVL 12/2015 vp ja PeVL 16/2016 vp) todennut, lapsiperheiden asemaan vaikuttavat uudistukset eivät saa johtaa tilanteeseen, jossa eri uudistusten yhteisvaikutukset muodostuvat perheille kohtuuttomiksi. Myös YK:n lapsen oikeuksien komitea on Suomea koskevissa valvontapäätelmissään vuonna 2023 (CRC/C/FIN/CO/5–6) kehottanut Suomea välttämään sellaisia etuuksien leikkauksia, jotka vaikuttavat köyhyyden ja syrjäytymisen vaarassa oleviin lapsiin (ks. myös PeVL 45/2024 vp ja 41/2024 vp).

Pidän myös tärkeänä, että lain tavoitteiden toteutumista seurataan ja ryhdytään tarvittaessa korjaaviin toimenpiteisiin.

Keinänen Krissu

Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia - Apulaisoikeusasiamies Mikko Sarja
ja Esittelijäneuvos Virve Toivonen